

ANTAKYA ROMA DÖNEMİ MOZAIKLERİNİN İLÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİ TARAFINDAN YENİDEN UYGULANMASI PROJESİ

Hakan PEHLİVAN*

ANTAKYA ROMAN PERIOD MOSAICS' REGENERATING PROJECT BY PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Hatay region is full the most beautiful mosaic samples from Roman period. Starting out from the idea of appreciation of local cultural heritage, two tile mosaic panels were made collectively by pupils and teacher trainees where one is in the schoolyard and the other is inside the school building. Project constituted as museum visit, studio workshop and open-air workshop. For the unity of the final work, themes were chosen only as wild life in Mosaic Museum. For evaluation of the project, data were systematically gathered; in this case by daily field notes, video recordings, photographs, and informal interviews.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Müze Eğitimi, Fayans Mozaiği, Öğretmen Eğitimi

Keywords: Art Education, Museum Education, Tile Mosaics, Teacher Education

*'Çocuklar, çok çeşitli türdeki ham maddeleri arzularadıkları şekilde şekillendirmekten zevk alırlar. Onlara rehberlik edilmesinde bu hammaddeler gittikçe daha derin anlam ve sanatsal değerler taşıyan ürünler halini alırlar.'*¹

Türkiye, birçok kültüre ev sahipliği yapmış ve bu kültürlerden geriye kalan kültür varlıklarıyla doludur. Müzeler, öğrencilerin bu kültürlere ait gerçek yapıtları görmeleri bakımından önemlidir. Bu şekilde, yapıtlarla yüz yüze gelerek sanat eleştirisi yapma fırsatı bularak daha etkili ve kalıcı sanat tarihi öğrenme gerçekleşecektir. Çocuklar kendi kültürleri dışındaki bir kültüre ait yapıtlara, farklı bir bakış açısı geliştirerek bakmayı öğrenecektir. Görsel sanatlar uluslararası bir dile sahiptir. Batı kültürüne ait sanatların dışındaki bir görsel sanat türü farklı tekniğiyle beraber o kültürün sanatının, çocuklar arasında daha etkin tanınmasını sağlar. Bu konuda Herbert Read der ki:

*Biz övünçle iddia ederiz ki, görsel sanatlar uluslararası bir dile sahiptir. Nerdeyse, tüm uluslararası aktiviteler söz konusu olduğunda, farklı milletler arasındaki egemenlik, dil, gelenek, ticaret duvarlarının yıkılması ve yok olması olarak anlaşılır. Görsel sanatlar, zaman ve mekân anlamında hiçbir engel tanımaz.*²

Öğrenciler profesyonelce yapılmış eserleri yakından görmelidirler. Yüksek kaliteli eserlerle yüz yüze gelerek onları derinlemesine inceleme fırsatı bulacaklardır. Öğrenmenin en iyi yöntemlerinden bir tanesi öğrenilecek konuyla ilgili pratik yapmaktır. Bunun yanı sıra öğrenme koşullarının uygun hale getirilmesidir. Bu koşulların sağlandığı en uygun yer ise müzelerdir. Bu yerler ziyaretçi-

lerin bir dizi deneyimi birlikte yaşadığı sıra dışı mekanlardır.

AMAÇ

Antakya, mozaikleri ile dünyaca ünlü bir arkeoloji müzesine sahiptir. Böyle bir çalışma, öğrencinin geçmiş kültürlere ve o kültürlerin sanat formlarına karşı olan anlayışını geliştirecek ve yaratma dürtüsü oluşturacaktır. Bu konuda Özsoy şöyle demektedir:

*'Ülkemizde öğrencileri kapalı sınıf veya sanat odası atmosferinden uzaklaştırarak daha canlı, yaşayan ve deneyim edindiren bir ortamda sanat (resim) derslerini gerçekleştirmek, öğretmenler kadar öğrencileri de mutlu edecektir. Nitekim bu ihtiyacı karşılayabilecek, bu ortamı yaratabilecek kurumların başında müzeler, galeriler, sanatçı atölyeleri ve tasarımcı stüdyoları gelmektedir.'*³

Çalışmanın bir başka amacı da, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Resim Öğretmenliği Bölümünde okutulmakta olan Sanat Eğitimi Uygulamaları dersinin uygulaması niteliğinde düşünülmüştür. Öğretmen adayları 2-3 kişilik öğrenci guruplarıyla çalışacağından, öğretme deneyimi problemlerinin en aza inmiş olacağı planlanmıştır. Duvar mozaığının, öğretmen eğitimcisi, öğretmen adayları ve öğrencileri bir araya getirerek birçok yönden yarar getirmesi planlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Kayseri.

1 EFLAND D. Arthur, A History of Art Education, Intellectual and Social Currents in Teaching the Visual Arts, Teacher College Press, 1996, New York and London, s.170.

2 HERBERT Read, The Redemption of the Robot, My Encounter with Education Through Art, Faber and Faber, 1970, London, s. 233

3 ÖZSOY Vedat, Sanat (Resim) Eğitiminde Müze ve Okul İşbirliği ve Müzeye Dayalı Bazı Öğretim Yöntemleri, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 153-154, 2002 s.64-71

Resim 1 Öğrenciler müze ziyaretinde

SÜREÇ:

Okul ile İlk Görüşme:

Okul aile birliği üyesi ve aynı zamanda Mustafa Kemal Üniversitesinde görevli bir öğretim elemanının, yine aynı Üniversitedeki öğretim elemanına (araştırmacı) yaptığı teklif üzerine okul müdürü ile görüşülmüştür. Okul müdürünün istekli tavrı çalışmanın kapsamının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Okul müdürünün isteği uygulama çalışmasının okul binasının ön cephe duvarında olmasına karşın uygulamanın iç koridora ve bahçe duvarına yapılmasının, öğrenciler açısından kolaylık getireceği açıklanmıştır. Yer konusundaki uzlaşmanın ardından, çalışmanın boyutu, içeriği, kapsamı, süresi ve maliyeti hakkında görüşülmüştür. Çalışmaya katılacak öğrencilerin belirlenmesi de bu görüşmede istenmiştir. Bu görüşmede ayrıca araç gereç temininin nasıl yapılacağı konuşulmuş ve ayrıca, araç gereç temininde yardımcı olacak olan, okulun bir öğretmeni ile araştırmacı tanıştırılmıştır.

Araç ve Gereç Temini:

Okulun kısıtlı bütçesi proje malzemelerinin tamamını karşılamaya yetmemiştir. Kırk fayans parçaları ile yapılacak olan mozaik panelde kullanılan malzemelerin büyük bir kısmı, bir inşaat malzemeleri firması tarafından karşılanmıştır. Okul Aile Birliğinin birkaç üyesi öğrenci velileri ise kendi çabaları ile el arabası, kürek, mala gibi araçları sağlamışlardır.

Aktivite 1: Hatay Arkeoloji Müzesi Ziyareti ve İlk Güdüleme:

Önceden planlandığı gibi kararlaştırılan saatte öğretmen adayları ve rehber öğretmenleri eşliğinde gelen ilköğretim okulu öğrencileri ile Hatay Arkeoloji Müzesi girişinde buluşulmuştur. Bunun, çocukların bazılarının ilk müze ziyaretleri olduğu anlaşılmıştır. Öğretmen adayları ile öğrenciler Müzenin girişinde tanıştırılmıştır. Müze salonunda araştırmacı tarafından, Hatay Arkeoloji Müzesi, Roma İmparatorluğu döneminde yapılan

mozaikler hakkında kısa bilgiler verilmiş ve ardından merakla beledikleri çalışmanın içeriği ve kapsamı açıklanmıştır. Okullarının bahçe duvarına, kendilerinin yapacağı mozaik için usul bir süreçten geçilerek uygulanacağı özetlenmiştir. Roma mozaiklerinin büyük çoğunluğu yapıların zeminleri içindir ve dört bir yandan izlenebilmektedir. Araştırmacının öğrencilere telkini, okullarına yapacakları mozaik panelin duvarda olacağı ve müzede çizimlerin bu amaca hizmet eder şekilde olması şeklinde olmuştur.

Resim 2 Öğrenciler Müze ziyareti sırasında öğretmen adayları ile beraber

İlköğretim okulunun resim öğretmeni tarafından seçilen yirmi beş öğrenci ile, on iki öğretmen adayı, müzeyi gezmek üzere ikili ve üçlü gruplar halinde gruplandırıldı. Ortak yapılacak çalışmada içerik bürünlüğü sağlamak amacıyla, seçilecek motiflerin sadece 'hayvan ve bitkiler' olması istendi. Aksi halde kompozisyonun organizasyonunda zorluk çekilebilirdi. Öğrencilerin istedikleri hayvan veya bitki motifini beraberlerinde getirdikleri kâğıtlara resmetmeleri istendi. Bu resimler daha sonraki ortak mozaik resimlerde bir araya getirildi. Öğretmen adayları öğrencilere seçtikleri motifleri seçmede ve resmetmede yardımcı oldular.

Aktivite 2: Büyük Kâğıtlara Büyütme

İlköğretim okulundaki 2. aktivitede müzede yapılan çizimler, araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş ve öğrencilerden, kömür kalem ile 100x140 cm boyutundaki ambalaj kâğıtlarına büyütmeleri istenmiştir. Büyük kâğıtlara geçirmede hiç zorluk çekilmediği gözlenmiştir. Öğrenciler, bu çalışmayı kendilerinden beklenen daha kısa bir sürede ve başarılı bir şekilde bitirmişlerdir.

Aktivite 3: Ortak Kompozisyonun Tasarlanması

Bir önceki aktivitede büyük kâğıtlara çizilmiş resimler, ilköğretim okulunun spor salonunda yere serilerek, büyük ortak resmin nasıl olacağı üzerine öğrencilerle fikir alışverişi yapıldıktan

sonra, kara tahta üzerinde kompozisyon üzerinde konuşulmuş ve ortak kompozisyonun nasıl olacağı konusunda ortak görüşe varılmıştır. Çalışmanın iki parça olması, birinin okul bahçesine, diğersinin okulun girişinde bir mekâna yapılması kararlaştırılmıştır.

Resim 3 Öğrenciler ve öğretmen adayları çalışırken

Aktivite 4: Mozaik Parçalarının Yerleştirilmesi ve Parçaların Oluşması

Fayanslar, kırılarak uygun büyüklüğe getirilerek ambalaj kâğıtları üzerine öğrenciler tarafından yerleştirilmiştir. Asıl mozaiklerdeki renklere, fayans renklerinin sınırlılığı sebebiyle sadık kalınmamıştır. Bu durum kimi öğrencileri memnun etmezken, kimileri için ise yaratıcı bir fırsat olarak algılanmış ve daha çok çeşitte renklerle dolu figürler yapmışlardır. Yerleştirmede uygun parçaların seçimine bazı öğrenciler boşluğa aynen uyacak parçaları uzunca süre kırık fayans parçaları arasında aramak veya boşluğa benzer biçimde kırmaya çalışarak zorlandıkları gözlemlenmiş ve öğretmen adayları tarafından daha rahat parça eklemeleri konusunda telkin edilmişlerdir. Daha sonra tamamlanan parçalar duvara yapıştırmak üzere taşıyıcı bantla sabitlenmişlerdir. Sabitleme işi, dikkat ve özen gerektirdiğinden küçük parçalar öğrenciler, büyük parçalar ise daha çok öğretmen adayları tarafından yapılmıştır.

Aktivite 5: Duvara Yapıştırma ve Arahlıkları Doldurma

Duvara yapıştırmada öğretmen adayları en aktif rolü üstlenmiştir. Çünkü bu kısım da sabitleme işi gibi öğrenciler için başa çıkılması nispeten daha zor bir işti. Öğrenciler ise, duvara yapıştırıcı sıva sürme ve kısmen daha küçük parçaları yapıştırma görevini üstlenmişlerdir. Buna rağmen sıvanın fayans parçalarını yapıştırmadan önce erkenden kuruması, bazı parçaların yapıştırdıktan sonra düşmesi gibi teknik problemler yaşanmıştır. Öğrencileri, uygulamanın bu aşamasında uzak tutmak soğumalarına yol açabile-

ceğinden bahsedilen problemler öğretmen adayları tarafından giderilmiştir. Öğrenciler, duvardaki kompozisyonda boş kalan kısımlara öğretmen adayları ile mutabık kalarak balık, kuş gibi küçük canlılar eklemişlerdir. Bu aktivite 4-5 seferde ve 3 aylık bir sürede tamamlanmıştır.

Resim 4 Öğretmen adayı yardım ediyor

Değerlendirme

Mozaik çalışması, okul müdürü, okulun resim öğretmeni, öğrenciler ve çevrede oturan insanların görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Görüşmeler sonucu alınan görüşlerden bazıları aşağıdadır:

Öğrencilerin görüşleri:

Çalışmaya katılan öğrencilerle topluca yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Bir sanatsal yaratma türü olarak mozaik tekniğinin renkli taşlar yerine kırık fayans parçaları ile modern teknikle yapılması tekniğin kolaylaştırılarak öğretilmesini sağlamıştır. Öğrenciler 'Bu çalışmadan sonra *'Mozaik tekniği hakkında neler biliyorsunuz?'* şeklindeki sorumuza Abdullah *'Küçük küçük taş, beyaz heykeller.'* (Yaş:10), Emrah ise, *'Fayans parçalarını kırıp yapıştırma'* (yaş:10) şeklinde karşılık vermiştir.

Öğrencilerin müzeyi ilk ziyaretimizdeki yabancı ve çekingen davranışları çalışma boyunca kendilerine daha çok güvenen bir hale dönüşmüştür. Öğrencilerle yaptığımız görüşmelerin sonucu sanat eleştirisi konusunda da olumlu izlenimler edinmemizi sağlamıştır. Hülya (Yaş:12) isimli öğrenciye, *'Müzeyle birlikte gittiğimizde neler hissettin?'* diye sorduğumuzda *'İlk gittiğimizde sadece şekil olarak bakıyordum. Bu çalışmalarını yaptıktan sonra her şeyi incelemeye başladım.'* demiştir. Nazan (yaş:14) ise duygularını *'Biraz heyecanlandım, çünkü ilk defa gittiğim. Şimdi daha farklı bakıyorum onlara. Hafta sonu annemi ve babamı da götürdüm. Onlara mozaikleri anlattım. Onlar da çok sevdiler'* şeklinde dile getir-

miştir. Tarık (.yaş:14) ise, *'Şehrimizdeki bu güzel-liklerin şimdiye kadar farkında değildim. İlkokul öğretmenimiz bir defa götürmüştü. Ama o zaman pek bir şey anlamamıştım. Çok kalabalıktı. Böyle bir çalışmaya katılmak, arkadaşlarımla okulumuzun duvarına bir çalışma yapmak çok güzel bir şey Öğretmen abla ve ağabeylerimizi çok sevdi. Keşke bizim okula hep gelseniz'* diye memnuniyetini ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Mesude, çalışmanın faydalarını şu şekilde aktarmakta: *'Böyle bir deneyim öğrencilere bir şeyler öğretmeyi, şimdiye değin öğrendiklerimizi aktarmak için iyi bir deneyim oldu. Bu yarıyıl içinde bir okula öğretmenlik uygulaması dersi için gidiyorum ancak sınıf çok kalabalık. 45-50 öğrenci var ve okulun resim atölyesi yok. İlk seferinde çok heyecanlandım elim ayağıma dolaştı. Neredeyse sınıfı terk edecektim. Burada küçük guruplara uygulama yaptırmak hem daha kolay hem daha zevkli. Öğrenciler de bu durumdan çok hoşnutlar'* Aday öğretmenlerin meslek hayatına atıldıklarında ve ilk öğretme deneyimine başladıklarında Mesude'nin yaşadıklarını yaşamak olasıdır. Daha küçük guruplara öğretme deneyimi, adayın stres derecesini azaltacak ve bu süreci daha problemsiz yaşamasını sağlayacaktır. Öğretmen eğitimcisinin yakınındaki varlığı ve ihtiyaç duyduğunda hızlı ve etkin geri bildirim alması adayın okul ortamına uyumunda yararlı olacaktır.

Diğer bir öğretmen adayı Habibe ise farklı bir değerlendirme ile çalışmaya yaklaşmaktadır: *'Bilmek ve öğretmek farklı şeylermiş. Bu mesleği seçtiğim için bir kez daha çok memnunum. Sanatı hep kitaplarda ve uzaklarda bilirdim ama yanı başımızdaki güzellikleri fark edememişim. Meğerse bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar bize çok değerli şeyler bırakmışlar. Onları yine bu topraklarda yaşayan çocuklara yeniden yaptırmak, tarihi canlandırmak gibi bir şey. Bizi onlar gibi düşünmeye zorluyor. Bir çeşit empati yapıyoruz.'*

Çalışmanın boyutlarının büyüklüğü, tamamlama süresinin planlanandan uzun sürmesini sağladı Bu konuda öğretmen adayı Şahin'in görüşlerine katılmamak mümkün değildir. : *'Bence küçük guruplar halinde çalışmak ve sonra ortak bir resim yapmak çok iyi bir fikirdi. Hem bireysel-lik hem de toplu bir davranış var burada Daha programlı çalışılabilirdi, araya kesiklikler girdi bu da temponun düşmesini sağladı..'*

Okul müdürü Cemalettin Mursaloğlu ile yapılan görüşmede ise memnun edici karşılıklar alınmıştır. Çalışmadan olan beklentilerin memnun

edici bir şekilde yerine geldiğini dile getirmiştir. *'Bu teklif ilk geldiğinde bu kadar büyük boyutta bir beklentim yoktu. Bu çalışma beklentilerimin çok üstünde oldu. Öğretmenlerimiz de böyle bir çalışmadan çok zevk aldılar. Çünkü öğrencilerin olumlu tepkilerinden onlarda çok olumlu tepkiler alıyorlar.'*

Okulun resim öğretmeni olan Zeynep Ünal'dan çalışmanın değerlendirilmesi istenmiş ve şu cevap alınmıştır.

'Daha büyük boyutlarda çalışılsaydı iyi olurdu. Yöresel mozaiklerin işlenmesi beni memnun etti. İlk deneme için çok iyi. Taşlarla da çalışma yapılabilirdi. Taşlar sonradan yapılabilirdi. İkinci çalışmaların daha disiplinli olacağına inanıyorum. Böyle bir çalışma üniversite-okul işbirliği çevresinde örnek teşkil ediyor.'

Sanat eğitiminin amaçlarından biri de, yaşanan çevrenin bireyleri arasında 'yaşadığımız çevrenin güzelleştirilmesi' fikrinin toplumun bireyleri arasında yaygınlaşmasıdır. Bu mimariden, heykele, resme, bahçe düzenlemesine kadar uzanan geniş bir çerçevede bireylerin arzu ettikleri düzeye ulaşma çabasıdır. Nitekim bu çalışmanın yapıldığından birkaç yıl sonra Hatay sokaklarındaki duvarlarda benzer çalışmalara rastlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın değerlendirilmesini Okul çevresinde oturanlardan da istedik.

- Çok güzel, balkona çıkınca hiç renklilik yoktu. Bu çalışma çevreye renk kattı. (48 yaşında, ev hanımı)

- Çok güzel oldu. Bir tablo izler gibi izliyoruz. Her gelip-geçiste inceliyoruz. (29 yaşında ev hanımı)

- Yöresel kültürümüze ait eserleri bu şekilde yaygınlaştırmanız beni memnun etti. Sanatı bu şekilde yaygınlaştırmada fayda var. (48 yaşında emekli öğretmen)

- Bu tip çalışmaların yaygınlaştırılması gerekir. Kültür mirasımıza sahip çıkmalıyız. Çok beğendim, kutlarım. (42 yaşında anaokulu öğretmeni)

Resim 5 Öğrenciler Okulun bahçe duvarında çalış-
ma esnasında

Yaşanan Sorunlar ve Öneriler

Başlangıçta 25 olan öğrenci sayısı 12-13'e kadar düşmüştür. Sayısal azalmanın, özellikle hafta sonu çalışmalarında havanın yağmurlu olmasından veya öğrencilerin bazılarının diğer dersleriyle ilgili kurslara katılmalarından kaynaklandığı anlaşıldı. Çalışmaya daha sonradan kendi isteğiyle katılan ve devam eden öğrenciler oldu. Bahçedeki çalışmalarda, bazı günler yağmurlu olduğu için o günkü çalışma iptal edildi. Hafta sonu çalışmalarında öğretmen adaylarının bazılarının gelmemesi, önceden oluşturulan grupların dağılmasına sebep oldu. Her ne kadar güvenlik önlemlerine dikkat edilse de okul bahçesinde çalışmaya iştirak eden yaşça küçük çocukların fayans kırmayı bir oyun haline getirmesinin, küçük el yaralanmalarına sebep olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç

Çalışma, öğretmen adayları ve öğrenciler açısından oldukça yararlı geçmiştir. Öğretmen adayları ilk öğretim deneyimlerini, bütün bir sınıfa karşı yapmak yerine 2-3 kişilik gruplarla yaparak gurubu daha rahat yönetebilmiş, heyecanlarını kontrol altına alabilmişlerdir. Sanatın kaynaştırıcı ve rahatlatıcı işlevi bir kez daha ortaya çıkmış, öğretmen adayları ve öğrenciler en iyi ortamda ilişki kurma fırsatı yakalamışlardır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, özellikle birkaçı özgüven içinde çalışmışlardır. Böyle bir çalışmanın müze ziyaretiyle başlaması ve okulun duvarında ortak bir sanat ürünü olarak şekillendirilmesi bu özgüvenin sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Projenin tüm aşamalarında öğrencilerin aktif rol üstlenmesi, yaparak, yaşayarak öğrenme ilkesinin tam olarak yerine getirilmesini sağlamıştır. Öğrencilerin müzede gördükleri mozaiklere hem konu hem de

teknik olarak çok yakın olan bir çalışmada bulunmaları, yerel kültürel varlıklara bakış açılarını olumlu şekilde etkilemiştir. Çalışmanın açık havada yapılması okuldaki diğer öğrenciler ve okulun bulunduğu mahallenin çocuklarının da bu sanatı öğrenmelerinde etkili olmuştur.

Çalışmadan ortaya çıkan diğer önemli sonuç, müzelerin başarılı ve etkili eğitim faaliyetlerine önem gösteren politikalar üretmesi gerçeğidir. Koruma, sergileme gibi faaliyetlerin yanı sıra gerek yerel gerekse dışarıdan gelen ziyaretçilere ciddi eğitim imkânları sunulmalıdır. Eğitim nosyonlarını yerine getirici bilinçli adımlar atılmaması halinde dahi izleyiciler eserlerden güçlü deneyimler edinmeye devam edecektir ancak bunlar belleklerinde karışık yerli yerine oturmamış deneyimler olarak kalacaktır.

Genel Olarak:

-Öğrenciler kendi kültürlerinin dışındaki bir kültürün yapıtlarını değerlendirme, eleştirme ve uygulama yapma şansına sahip olmuşlardır.

-Öğretmen adayları, aktif öğretim pratiği içinde bulunmuşlardır.

-Yerel kültür varlığı eğitim amaçlı kullanılmıştır.

-Öğrenciler ortak bir proje için bireysel çalışmalarını dahil ederek ortak bir mozaik yapmışlardır. Bir sanat formu olan mozaik hakkında teknik ve teorik bilgiye sahip olunmuştur.

Kaynakça

HERBERT Read, The Redemption of the Robot, My Encounter with Education Through Art, Faber and Faber, 1970, London

EFLAND D. Arthur, A History of Art Education, Intellectual and Social Currents in Teaching the Visual Arts, Teacher College Press, 1996, New York and London

ÖZSOY Vedat, Sanat (Resim) Eğitiminde Müze ve Okul İşbirliği ve Müzeye Dayalı Bazı Öğretim Yöntemleri, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 153-154, 2002 s.64-71